

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на

Владимир Тихомиров Василев

на тема:

ВЪОРЪЖЕНИЕТО В ЗАПАДНА ЕВРОПА ПРЕЗ РАННОТО СРЕДНОВЕКОВИЕ

за присъждане на образователна и научна степен “Доктор”,

Професионално направление 2.2. История и археология,

научна специалност: Средновековна обща история

Автор на рецензията: доц. Снежанка Ракова-Маринкьова, член на научно жури, назначено със заповед № 872/22.03.2021 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ за защита на дисертация за присъждане на ОНС „доктор“

Владимир Василев е възпитаник на ЮЗУ „Неофит Рилски“, където е завършил бакалавърска и магистърска степен на образованието си по история. В докторантската програма „Средновековна обща история“ постъпва през 2017 г. и я завършва успешно, като е изпълнил всички изисквания по Индивидуалния си план и е отчислен с право на защита. По време на докторантурата Владимир Василев имаше кратка, но много полезна специализация в Библиотеката на Ватикана (в Рим, Италия), където събра ценни материали за работата си. Докторантът е изпълнил минималните национални изисквания по ЗРАСБ, както и по регламента на Вътрешните правила в ЮЗУ. Процедурата по защита на дисертацията е спазена според установените правила. Представената от Владимир Василев дисертация е оригинален авторски труд; авторефератът представя адекватно работата му, обосновава ясно структурата, изводите и приноса на изследването. Представени са и три публикации по темата на дисертацията.

Актуалност на изследването.

Работата на Владимир Василев се отнася до един рядко проучван в българската историография период от историята на Западна Европа – времето на разпадането на Римската империя и появата на ранните варварски кралства. Фокусът на изследването пада

върху войната и военното дело по времето на Мерovingската династия при франките (481-751 г.), като по този начин – чрез избора на един конкретен „варварски“ народ, авторът успява да въвлече в изследването и другите „варвари“ – тези, с които франките воюват непрекъснато. Този избор на фокус на изследването е подходящ поне по няколко причини: на първо място – изворите за историята на франките са най-многобройни и най-разнообразни; на второ място – чрез погледа към франкската история с оглед мястото на войната, воюването, въоръжението, символната употреба на оръжията и т.н. – може да се получи представа за общото, за състоянието на военното дело в Западноевропейския варварски свят като цяло. От тази гледна точка изследването на Владимир Василев се явява оригинално и много приносно, като по някои от засегнатите в него въпроси представя и един напълно новаторски подход към проблематиката.

Сруктура на дисертацията, методи на изследване и изводи.

Представената от Владимир Василев дисертация съдържа увод, четири глави (всяка сама за себе се завършваща с отделни изводи) и общо заключение; приложенията включват богат илюстративен материал (родословно дърво на владетелската династия на Мерovingите, речник на латинските термини, карти и таблици); накрая е дадена обширна библиография – всичко общо 320 стр. текст.

Авторът избира да раздели изследването си в четири части, които да следват логично една след друга в посоката от представяне на историческата картина, през конкретен анализ на въоръжението и тактиките на воюване до различните „употреби“ на оръжията (по-специално на меча) в символния свят на Средновековието.

В *Увода* (с.1-41) се обосновават целите и задачите на изследването, подхода на работа (методи и интердисциплинарност) и се прави подробен и аналитичен преглед на изворовата база и историята на проучванията по темата за войната и въоръжението. Както е посочено от докторанта: „Главната цел на работата е да разгледа военното дело на Мерovingите“, като извлече от всички налични извори информация за въоръжението и свързаните с него ритуали, символиката и значението му за военния елит (вж на с. 6). Съобразно с това са формулирани и конкретни задачи, които ще се разрешават в хода на изследването, като се набляга специално на интердисциплинарния подход. Именно интердисциплинарността е важната характеристика за тази дисертация – показана чрез

съчетаването на анализ на писмените извори с данните от археологията; на анализа на обекти и предмети, свързани с изкуството и различни изображения, на включване на статистически методи и на използване похвати на семиотиката и културологията и т.н. Понататък в „Увода“ са добре систематизирани и представени различните по типология извори и са изведени основните теми в проучванията за историята на военното дело и воюването през ранното Средновековие. Анализът и представянето на историографията по темата са извънредно подробни и изчерпателни, като в него влизат включително и най-новите заглавия и приносните изследвания от последните години. Това показва много добрата библиографска осведоменост на докторанта.

Първа глава („Меровингските кралства 481-751 г.“, с. 42-120) е въвеждаща, но и също така фокусирана върху „военната история на Меровингската династия“. Намирам за много добро решение да се пристъпи към конкретен и целенасочен прочит на писмените извори за ранната история на франките, вместо обичайният иначе подход на представяне на мнения и заключения, застъпени в историческите изследвания. Тук в хронологическа последователност са представени владетелите от Меровингската династия, но главно през призмата на войната и конфликтите с околните народи и държави – на бургунди, вестготи, лангобарди и т.н. Това е направено чрез целенасочен анализ на сведенията на историческите текстове – главно на съчинението на Григорий Турски, като данните от него са съпоставяни и сравнявани с други налични писмени сведения, извлечени от различни хроники, жития на светци, кореспонденция на исторически личности и дори с „външни“ за франкския свят описания – като това на Прокопий Кесарийски и други византийски автори. По този начин постъпателно пред нас се разгръщат събитията от VI век. За по-късните векове – VII и VIII, отново се анализират сведенията за войните, тактиките на воюване и видовете войски, вкл. и появата на флот, като това е направено чрез съпоставка на сведенията от франкски хроники и разказите в арабски и др. исторически произведения. Тази част от дисертацията е снабдена с множество подробни карти, които илюстрират възхода на Франкия от V до VIII в. Основно е анализиран и конфликта между франките на Карл Мартел и арабите, отразен в главната битка между тях – тази при Поатие от 732 г. Заключението подчертава значението на този период от историята на франките за формирането на войската, военното дело и идеологията на война (с. 120).

Втората глава – „Франкската войска при Меровингите“ (с. 121-149) проследява промените във военно-социалната структура на армията през VI-VIII в. и тактиките на воюване по суша и море. Тук отново имаме сравнителен анализ на сведенията от франкски източници и податките от византийските военни трактати (този на Амиан Марцелин напр.) Авторът открива еволюцията във военната организация, която започва от армия, изградена по модела на римската и преминава към войска от мобилизирани франкски мъже. Следи се и употребата на термините, с които се означават отделните видове войски, а също така и данните от археологията, които показват социалния статус на погребаните. Тук може да се направи препоръка, която е в посока на едно евентуално бъдещо реструктуриране на текста, при което тази част, която е твърде кратка, да бъде присъединена към предходната.

Трета глава – „Въоръжение и снаряжение“ (с. 150-201) влиза в конкретиката на изследването и проследява различните видове оръжия, с които се е воювало в края на Римската империя и след това – при франките. Тук в началото е въведен специален параграф, в който са представени резултатите от археологическите проучвания и съответните публикации на археологическите материали. Следва кратко изложение върху добива на метали (главно желязо) и металообработването през Ранното Средновековие. В тази част отново имаме богат илюстративен материал под формата на графики, карти за географското разпространение на производствените центрове и схеми. В тази връзка, намирам за изключително подходяща идеята в представянето да се включат и най-ранните известни изображения на оръжия (копия и мечове), в миниатюри от ръкописи. След римското въоръжение се преминава към видовете оръжия използвани от франките. На това място именно са приложени и статистически методи (вж *Схема на типовете оръжия намерени във франкски гробове*, V-VII век, на с. 179), което позволява да се проследи честотата на употребата на съответните видове оръжия – брадва, копие, сакс, меч, щит. Авторът набляга и на географските ареали на разпространение, като според него най-много находки от некрополите има в районите по горните течения на реките Рейн и Дунав (с. 180). В параграфа „Въоръжение“ (с. 183-196) са анализирани поотделно – копието (в отделните си видове), мечът – по типове и изработка, сакс и брадва. В частта „Снаряжение“, където се разглежда защитното въоръжение, са представени по-специално шлемът и щитовете. В изводите към тази част се набляга на това, че археологическите данни допълват и коригират сведенията от писмените източници.

Последната *Четвърта глава*, посветена на „Въоръжението. Ритуал, символика и традиции през Мерovingския период“ (с. 203-282) навлиза в други сфери на проблематиката за войната, а именно – ролята на оръжията в някои важни ритуали и по-специално – разкриването на символичното значение на меча. Последователно са представени (отново чрез съчетаване на писмени сведения, данни от археологически находки и изображения в паметници на изкуството) отделните ритуали и символни практики, при които са използвани оръжия. На първо място това е ритуалът на възмъжаването и връчването на първото оръжие, познат у германските народи още от древността – тук са представени находките от колани, катарамии и приложения, от различни региони, които са били предначинани за прикрепване на меча. На второ място се проследява ролята на оръжията в ритуалите – в погребални практики, при полагане на клетва, при връчване на меч от страна на краля на война и т.н. В този случай докторантът прибегва и към сведения от епоса и от скандинавските саги. Отделен параграф е посветен и на появата на специални пръстени, прикрепяни към мечовете, които авторът нарича „нитовани пръстени“. В тази част от изследването определено може да се каже, че има собствен авторски принос при открояването на тази специфика в конструкцията на мечовете от периода, при която се наблюдава прикрепване на пръстени към ръкохватката. Наред с това споменатият феномен е проследен и като ареал на разпространение, показан чрез специално изработени от Владимир Василев карти. И това не е единствената тема, по която може да се видят нов подход, нови наблюдения и заключения чрез комбинирането на данни от различни източници (има предвид най-вече комбинирането на анализ на сведения от писмени източници с данни от археологически проучвания, изображения и др.). Приносен е и параграфът наречен „Символичната натовареност на оръжията“ (с. 255-282), в който се обръща внимание на употребата на копие като воински символ и като обект на различни изображения; на щита като част от церемониите при избор на владетел; и най-вече на меча. Всичко това е проследено и чрез различни практики (напр. на преизползване на оръжие), както и в митовете и легендите, които са свързани с определени мечове. В обобщение към тази част от дисертацията се извеждат наблюдения върху т.нар. от автора „воинска идеология“ и във връзката между краля и неговите воители. И накрая, общото заключение резюмира изводите, направени в отделните глави и същевременно посочва и перспективите за бъдещи изследвания.

Дисертационният труд е богато илюстриран с карти, схеми, детайлни таблици и типологии, които са включени като приложения. За отбелязване е и специално изготвеният от докторанта Речник на латинските термини.

Заключение.

Може да се направят препоръки за изчистване на някои печатни грешки или за по-ясното формулиране на някои изводи и коментари. Но очевидно огромната работа, която е извършена по събиране на различните видове извори за темата, по превод и коментиране на пасажии от писмените извори, или пък по издирване на визуалните свидетелства за епохата, доказват сериозния потенциал на докторанта за бъдещи изследвания. Бих препоръчала текстът на дисертацията да бъде публикуван, разбира се след съответните поправки и добавки – в посока на по-подробното разглеждане на символиката на другите оръжия, освен така добре представеното най-важно сред тях – мечът, както и чрез подобряване на структурата на работата като цяло.

Във връзка с написаното дотук, заявявам своята готовност да гласувам убедено за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Владимир Тихомиров Василев в Професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност: Средновековна обща история.

София, 11 май 2021 г.

Подпис:

/доц. Сн. Ракова/